

15 Temmuz filmlerinde milliyetçiliğin sunumu: “Cumhurbaşkanlığı 15 Temmuz Belgeseli” örneği

Presentation of nationalism in July 15th Films: Example of “July 15th Documentary of Presidency”

Merve Can Maraşlı¹

Gönderilme tarihi: 24 / 05 / 2018

Kabul tarihi: 01 / 07 / 2018

Öz

Milliyetçilik anlayışının, özünde ortak dil, tarih, duygu, gelenek, görenek ve coğrafya birliğine dayanarak bir 'kültür hareketi' olarak değerlendirilmesiyle birlikte, milliyetçilik devletlerin toplumu birleştirme ve bütünleştirme için kullandığı bir ideoloji haline gelmiştir. Bu anlayışa göre ırk değil, vatandaşlık bağı ve ortak yaşayış esas alınmaktadır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu da böylesi bir düşüncenin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Türk milletinin, çeşitli milliyetçi öğeler etrafından birlik ve bütünlük halinde hareket ettiği örneklerden biri de 15 Temmuz darbe girişimi olmuştur. Bu çalışmada, darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, demokratik sisteme ve ülkenin birlik ve bütünlüğüne vurgu yapmak amacıyla hazırlanan 15 Temmuz filmlerinde, milliyetçi öğelerin nasıl ve ne ölçüde kullanıldığını görmek amaçlanmıştır. Örneklem olarak 'Cumhurbaşkanlığı 15 Temmuz Belgeseli' ele alınmış ve bu belgesel film içerik çözümlemesi yöntemiyle incelenmiştir. Filmi oluşturan hem görsel hem de sesli/sözlü unsurların milliyetçilik vurgusuyla nasıl örtüştüğü ve onu nasıl yeniden ürettiği ortaya konulmuştur. Bu çalışma, milliyetçiliğin, bütünleşmeyi sağlayan bir ideoloji olarak devlet tarafından hazırlanan filmlerde nasıl kullanıldığını görmek açısından önem taşımaktadır.

Anahtar sözcükler: 15 Temmuz, Milliyetçilik, Cumhurbaşkanlığı 15 Temmuz Belgeseli

Abstract

With the sense of nationalism as a 'cultural movement' based on the unity of common language, history, emotion, tradition, custom and geography in essence, nationalism has become an ideology that states use for unifying and integrating society. According to this understanding, the bond of citizenship and common living are taken as basis, not the race. Indeed, the establishment of the Republic of Turkey was realized as a result of such an idea. One of the examples of the movement of the Turkish nation in unity and integrity around various nationalist elements has been the coup attempt of July 15th. In this study, it was aimed to see how and in what way nationalist elements were used in the July 15th films prepared to emphasize the democratic system and the unity and integrity of the country after the failure of the coup attempt. As a sample, 'July 15th Documentary of Presidency' was handled and this documentary film was analyzed by content analysis method. It has been revealed how both the visual and audiovisual elements that make up the film overlap with the emphasis of nationalism and how it reproduces it. This work is important to see how nationalism is used in films prepared by the state as an ideology that provides for integration.

Keywords: July 15th, Nationalism, July 15th Documentary of Presidency

¹ Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE, mervecanmarasli@gazi.edu.tr

1. Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş coğrafyalara uzanan devlet sınırlarının daralmaya başlamasının ardından, özellikle 1800'lerin sonu itibariyle Türk milliyetçiliğinin sistemli olarak ön plana çıkmaya başladığı görülür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından hemen önceki zaman itibariyle de diğer tüm ideolojik ve politik stratejiler zayıf bırakılmış, ‘Türk milleti’ olmanın vurguları ile birlikte millî ve manevî değerler etrafında toplanılarak yeni Türk devletinin kurulması sağlanmıştır. Bu yeni Türk devleti anlayışında, doğrudan soya ve ırk dayanan bir görüşten öte, Türkiye Cumhuriyeti'ne ‘vatandaşlık’ ve ‘gönüldaşlık’ bağı ile bağlılık ölçütü esas alınmıştır.

Cumhuriyet'in kurulmasını hazırlayan savaşlarda, Türk milletinin en büyük motivasyon kaynağının millî ve manevî değerler olması Nene Hatun, Seyit Onbaşı, Şerife Bacı, Kara Fatma, Sütçü İmam, Hasan Tahsin gibi kahraman olarak nitelendirilen kişilerin ortaya çıkmasındaki önemli etkenlerdendir. Bu isimlerin canlı tutulan hatıraları, düşman karşısında nasıl bir duruş sergilenmesi gerektiği hususunda bugün hâlâ referans gösterilmektedir.

15 Temmuz 2016 günü Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde konuşlanmış Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensubu bir grup subayın, demokrasiye ve vatandaşların oylarıyla seçilmiş mevcut yönetime karşı bir darbe girişiminde bulunması, bir kez daha ‘Türk milleti’ oluş etrafında birleşilen son büyük örnek olmuştur. Halkın kalkışma gecesi sokaklara, meydanlara, havalimanlarına çıkarak darbecilere karşı direniş göstermesi neticesinde, darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kalkışmanın etkisiz hale getirilmesinin ardından 7 Ağustos günü İstanbul Yenikapı’da büyük bir miting gerçekleştirilmiştir. Bu mitingde başta Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, Başbakan, Ana Muhalefet Partisi, Muhalefet Partisi ve Genel Kurmay Başkanı olmak üzere, ülkenin çeşitli kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinin ve vatandaşların katılımıyla geniş bir ‘millî birlik’ görüntüsü etrafında birleşilerek bir kez daha tarihten örneklerle bu zaferin sahibinin ‘Kahraman Türk Milleti’ olduğu vurgulanmıştır. Bunlarla birlikte olay gecesinin anlatıldığı kitapçıklar basılmış, bildiriler yayınlanmış ve 15 Temmuz filmleri, belgeselleri çekilmiştir. Çekilen filmlerde de kahramanlık vurgularıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin millî değerleri ön plana çıkartılmıştır.

Bu çalışmada, 15 Temmuz filmlerinde milliyetçilik değer ve vurgularına nasıl yer verildiğini görmek amaçlanmıştır. Bunun için çalışma iki ana bölüm olacak şekilde planlanmıştır: Birinci bölümde milliyetçilik kavramı ve milliyetçilik ideolojisi üzerinde durulmuş; ardından Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışı ve Türk milliyetçiliği için kavramsal ve sembolik değer taşıyan öğelere yer verilmiştir. Bununla birlikte, bu unsurların filmlerde nasıl sunulduğuna değinilmiştir. İkinci bölümde ise, ‘Cumhurbaşkanlığı 15 Temmuz Belgeseli’ içerik analizi yöntemiyle ele alınmış ve bu belgesel filmde görsel-işitsel ve yazılı olarak yer verilen milliyetçilik unsurları incelenmiştir.

2. Milliyetçilik kavramı ve milliyetçi ideoloji

Milliyetçilik kavramı kökeni itibariyle millet kelimesiyle doğrudan ilgilidir. *Millet*, “çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duydu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus” (Türk Dil Kurumu (TDK), 2005) anlamına gelir. *Milliyetçilik* ise, “maddî ve manevî açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı” (TDK, 2005) şeklinde tanımlanır ve gücünü, bir milleti oluşturan bireyler üzerindeki etki ve benimsenme derecesinden alır.

Milliyetçi ideolojinin temel özellikleri arasında üzerinde yaşanan bir toprak ve yaşayan bir nüfusun yanı sıra, ulusal bütünlük ve bölünmezlik, egemenlik, kendine yeterlik, şekli eşitlik, halkın kolektif olaylara katılımı, paylaşılan dil, inanç, değerler ve kültür, ortak bir tarih, ortak bir mezhep veya ırk ile bir toprakla olan tarih, hatta kutsal bağ sayılabilir (Calhoun, 2007: 6). Bu özelliklerden de anlaşılacağı üzere, ulusları ulus yapan en temelinde ortaklık, aidiyetlik ve özgünlüktür.

Erol Güngör’e göre, milliyetçilik bir kültür hareketi olduğu için ırkçılığı; halka dayalı bir siyasî hareket olduğu için de otoriter idarî sistemleri reddeder (Çoğal, 2016: para. 9). Dolayısıyla milliyetçiliği oluşturan temel unsurların daha çok kültürel olduğunu ve ortak yaşayış sonucu ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ziya Gökalp ise, milleti sosyal bir gerçek olarak tarif eder. O’na göre milleti meydana getiren temel faktörler ırk, kavim, coğrafya değildir; millet, dilce, ahlâkça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan topluluktur (Aydın, y.t.y.: para. 4). Güngör ve Gökalp’in vurgulamalarının bu yönde olmasının yanı sıra, ırk ve köken itibarıyla ortak paydada bulunmanın, millet olmanın ve milliyetçiliğin oluşmasının göz ardı edilmeyecek şekilde önem arz eden bir unsur olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak, esas olan köken ve sosyo-ekonomik yeterlikler açısından farklılıklar taşınsa dahi bir arada yaşayabilmektir.

Milliyetçilik ideolojisinde, uluslar birer ‘bütün’ olarak görülür ve her ulusun kendine özgü bir kimlik sahibi olduğu düşünülür. Buna göre, ulusların kendilerini dünyaya sunacakları özgün deneyimleri, karakterleri ve marifetleri vardır (Calhoun, 2007: 64). Milliyetçilik, her ne kadar milliyetçilik öncesi dünyadan kalma kültürel ve tarihsel bağları hammadde olarak kullansa da, şu anda hüküm süren şartlara uygun yeni yapıların bir oluşumudur (Aydos, 2010: 24). Bir başka ifadeyle, milliyetçilik ideolojisinin değerleri, her dönem özüne, yani kimlik ve geleneklere sadık kalmak şartıyla, adeta güncellenir. Ancak Calhoun (2007: 68), milliyetçiliğin önceden var olan etnik kimliklerde önemli değişiklikler yaptığını ve kültürel miraslara yeni anlamlar kattığını belirtir. Bu durumu ise, modern ulusun oluşmasında bir cephe olarak değerlendirir.

Milliyetçilik, egemen bir toprak üzerinde birleştirilmiş bir topluluk oluşturmayı amaçlayarak, inançlara ve pratiklere referansta bulunur; aile, etnik ya da yerel gruplardan daha öncelikli olarak insanları etrafında birleştirir ve bir topluluğa aidiyet kazandırır. Bireylerin potansiyellerini bir ulusa ait olmanın erdemiyle gerçekleştireceklerine inanılır, çünkü milliyetçilik, bireyliği kolektif olanla birleştirir (Aktaran Aydos, 2010: 25). Tüm bu özelliklerden dolayıdır ki Billig (2002: 33), milliyetçiliği insanlık tarihinin en başarılı ideolojisi olarak görür. Çünkü, bugün dünyada en yaygın ve en güçlü şekilde duran ‘ulus devletleri’, ‘millet devletleri’ olarak ayakta tutan ideoloji, milliyetçiliktir. Üstelik milliyetçilik, belli bir din veya coğrafyaya özgü değil, milletlerarası bir ideolojidir.

Ernest Gellner günümüz dünyasında bir kişinin nasıl ki iki kulağa ve bir buruna sahip olması söz konusuysa, bir de milliyete sahip olmak zorunda olduğundan bahseder. Milliyetine dayalı bir kimliğe sahip olmak son derece tabii karşlanır ve insanlar millî kimliklerini unutmazlar (Aktaran Billig, 2002: 50). İnsanların millî kimliklerini unutmamaları, onların bireysel hafızalarına işaret ettiği gibi, kolektif hafızalarına da işaret eder. Kolektif hafıza, hem günlük hayatın rutinleriyle hem de belli periyotlarla ritüel şeklinde gerçekleştirilen çeşitli yollarla daima canlı tutulur. Bu hatırlatmalar, bir kamu kuruluşu önünde asılı duran bir bayrak veya kullanılan paranın üzerindeki semboller aracılığıyla olacağı gibi; her yıl aynı tarihte kutlanan bir millî bayram veya her resmî program öncesinde eşlik edilen millî marş aracılığıyla da sağlanabilir.

Dolayısıyla, milliyetçi ideoloji çerçevesinde, kaynağı her üyesi tarafından bilinç düzeyinde açıklanacak seviyede olmasa da, her birinin az veya çok, ancak mutlaka bir yakınlık hissettiği; hem ailevi kökenleri itibarıyla hem de yetiştiği kültürel yapı ve ortamın etkisiyle tanışıklık duyduğu, bu tanışıklık sebebiyle de aidiyet hissettiği bir milliyetten bahsetmek mümkündür. Milliyetçilik elbette sadece köken ve/veya kültür ortaklığına dayanarak birlikte yaşamayı kolaylaştırmak amaçlı benimsenen bir ideoloji ve hissediş değil; aynı zamanda, emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık mücadelesini geliştirme amacıyla kullanılan politik bir araçtır.

Milliyetçiliğin emperyalizme karşı bir kalkan görevi görmesi, ‘milliyetçilik’ ile birlikte birçok kavramın da göz önünde bulundurulmasını ve bunlara da önemli anlamlar yüklenmesini kaçınılmaz kılar. Bu kavramlardan bazıları şunlardır: Vatan, toprak, devlet, birlik, hürriyet, bağımsızlık, mücadele vb. Milliyetçilik kavramının hem birçok bağlamda ele alınabilmesi özelliği hem de beraberinde kullanılan diğer kavramların anlamca geniş yorumlara açık olması sebebiyle, milliyetçilik ideolojisinin taraftarları arasında entelektüellerden sanayicilere, akademisyenlerden işçi ve köylülere, subaylardan din görevlilerine ve aristokratlara kadar geniş bir kesimden bahsetmek mümkündür.

2.1. Türk Milliyetçiliği

Türklerde millet kavramı ve milliyetçilik eğiliminin çok eski tarihlerden beri var olduğunu söylemek mümkündür. Türk boylarının ve kavimlerinin hem kendi içlerindeki idarî yapılanmaları hem de özlerine bağlılık, ortak değerler ve birlik şuru içinde hareket ettiklerine dair bilgiler, Türk milletinin geçmişte de millî fikir ve millî duygu içerisinde olduğunu kanıtlarındandır.

Bugünkü tanım çerçevesinde değerlendirildiğinde ise, 1789 Fransız İhtilali ile birlikte ortaya çıkan ve kısa denilebilecek bir zaman içerisinde tüm Avrupa’ya ve sonra diğer coğrafyalara yayılan milliyetçilik akımının, ‘Türk milliyetçiliği’ adıyla siyasal bir akım olarak benimsenmesi, 19. yüzyılın ortalarına denk gelmiştir. Bu yüzyılda Avrupa’yı derinden sarsan ihtilallerin ve Osmanlı coğrafyasındaki dağılma sürecinin de etkisiyle, Osmanlı İmparatorluğu’nda milliyetçilik akımının başladığı görülür. Bu dönem, içinde bulunulan siyasî, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik çöküş durumundan kurtulmak için çeşitli çıkış yolları aranır ve Ümmetçilik, Osmanlıcılık, Turancılık, Türkçülük gibi ideolojiler çevresinde toplanılmaya başlanır.

Karpat (2009: 239), Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda benimsenen bir ideoloji olarak milliyetçilikle ilgili, Kurtuluş Savaşı sırasında soldan sağa bütün sosyal grupları ortak amaç uğruna seferber etmekte kullanılmış ve diğer bütün ideolojik grupları kucaklayarak nihayetinde hepsini Türklere ait bir ulus devlet kurma fikri etrafında birleştirmiş olduğundan bahseder. 1937 yılında resmî ideoloji olarak Anayasa’da da yer verilen milliyetçiliğin kapsamı, modern Türkiye’nin üzerinde kurulduğu laik, modernist fikirler çerçevesine alınarak dikkate değer ölçüde daraltılmıştır. Buna göre Türk milliyetçiliği, insanlar arasındaki birleştirici bağ olan geçmiş hatıralar, geleceğe ilişkin hedefle ve halkın kendi diline ve yerel geleneklerine dayanan bir kültüre sahip siyasal bir devlet içinde Türk olarak yaşama arzusu şeklinde tanımlanmaktadır (Karpat, 2009: 240).

Mustafa Kemal Atatürk’e göre milliyetçilik, bağımsız yaşama, millî sınırlar içinde kalma ve millî egemenliğe dayanma fikri üzerinden gelişmiştir. Atatürk 1921 yılında Eskişehir’de yaptığı bir konuşmada “*Ne İslâm Birliği ne de Türk Birliği bizim için bir doktrin veya mantıklı bir politika meydana getirebilir. Bundan böyle yeni Türkiye’nin, hükümet politikası kendi millî sınırları içerisinde Türkiye’nin kendi öz egemenliğine dayanma ve bağımsız yaşamadan meydana gelmektedir*” ifadelerinde bulunmuştur. Millî Mücadele yıllarında vatanın savunulması ve kurtarılması

şeklinde sadece siyasî bir gaye olarak ele alınan milliyetçilik, Milli Mücadele'nin gerçekleşmesinden sonra anlamı genişleyerek siyasî, kültürel ve ekonomik olmak üzere bütün hayat ve faaliyetlerin hepsini ifade eden ve Türk toplumunun çağdaşlaşmasını öngören bir ideoloji halini almıştır (Başgil, 1943: 991).

Atatürk'ün, Türklük ve milliyetçilik kavramları çerçevesinde özellikle vatanperverlik, millî sınırların korunması, fikrî, ilmî ve sosyal hayatın gelişmesi üzerine yaptığı vurgulamalar, O'nun milliyetçilik tanımlaması içerisinde en önemli hususlardan birinin 'vatandaşlık' olduğuna işaret eder. Keza, Anayasa'nın 66. maddesinde yer alan “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür*” ibaresiyle de, Türk olmak ırka dayalı değil, vatandaşlık bağına dayalı bir tabiiyet olarak görülür. Bununla paralel olarak Afet İnan (2010: 46), Atatürk'ün Türk soylu olmayanlar ile ilgili olarak, kendilerine Kürtlük, Çerkezlik, Lazlık, Boşnaklık gibi fikirler propaganda edilenlerin de Türk topluluğu ile aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlâka, hukuka sahip olduklarını belirtmiş ve kendilerini Türk milletine vicdani arzularıyla bağlandıktan sonra onlara yabancı gözüyle bakılmayacağını ifade etmiştir.

Cumhuriyetin bu ilk yıllarındaki milliyetçilik anlayışı ve Atatürk'ün milliyetçilik uygulamaları üzerinde çalışmalarda bulunan çeşitli araştırmacılar, bu anlayışın temel özelliklerini şu şekilde belirtmektedirler: Millî birlik ve bütünlüğe büyük önem verir, sınıf kavgasına karşıdır, gerçekçidir ve vatan kavramına dayanır, saldırgan değil barışçıdır, ırkçılığa karşıdır, milliyetçiliği reddeden akımlara karşıdır, lâiklik ilkesi ile bağlantılıdır, millet egemenlik ilkesiyle bağlantılı ve demokrasiye yöneliktir (Aydın, y.t.y.: para. Sonuç).

Yukarıdaki tanımlama ve özelliklerden de anlaşılacağı üzere, Türk milliyetçiliği de her ne kadar köken itibarıyla bir değer taşısa da, esasında hem gönül hem de vatandaşlık bağı ile Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlılıktır.

2.2. Türk milliyetçiliğinde değerler

Milliyetçilik ideolojisi kendi içerisinde çokça değer barındırmaktadır. Bu değerler milliyetçiliğin gereği niteliğinde olabileceği gibi, onu yeniden üretmek, pekiştirmek ve güçlendirmek işlevleri de görebilmektedir. Milliyetçilik değerleri günlük hayatı etkileme ve yönlendirmeden, özel gün ve ritüellerin şekillenmesine, olağanüstü durumlar karşısında alınacak tavırdan, bir sonraki nesle aktarılacak sosyal ve ahlâkî özelliklere kadar oldukça geniş bir etkiyi barındırabilmektedir. “Değer, kişiyi grubu veya toplumu hem inşâ eden hem denetleyen hem de yeni oluşumlara açıklığı veya kapallığı hazırlayan inanışlar, kabullenişler, düşüncüler ve tepki verişlerin arkasındaki ana kavramdır” (Tural, 2015: 315). Değerler için, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddî ve manevî öğelerin bütünü (TDK, 2005) şeklinde düşünüldüğünde, milliyetçiliğin gereği olan değerlerin de ne kadar geniş bir alana nüfuz edeceğini tahmin etmek güç olmayacaktır.

Genel olarak milliyetçiliğin, özel olarak da Türk milliyetçiliğinin değerlerini temelde iki kategori halinde incelemek mümkündür. Bunlardan ilki kavramsal olarak ifade edilen değerler, ikincisi ise, sembolik olarak ifade edilen değerlerdir.

2.2.1. Kavramsal olarak ifade edilen değerler

Devletler herhangi bir iç ve dış tehdit durumuna karşı her zaman kendi konumlarını kuvvetlendirme çabası içinde olurlar. Bunu için bir yandan zorunlu uygulamalar ile düzeni sağlarken,

bir yandan da millî değerleri ön plana çıkararak toplumun desteğini almaya çalışırlar. Millî değerlerin yanı sıra, dinî değerler de millet olmanın ve milliyetçiliğin göz ardı edilmeyecek hususları arasındadır. Dinin günlük yaşamın düzeninde oynadığı rol, hem Türklerde hem de diğer dinlere mensup diğer milletlerin yaşamlarında oldukça baskındır.

İslamiyet’i benimsemeye başlamalarının üzerinden bin yıla yakın bir zaman geçmiş olması, Türklerin kendi tarihsel kültürleri ile İslam kültürünün iç içe geçmesine sebep olmuştur. Bu uzun süre içerisinde, Türk millî değerleri İslam değerleriyle birleşmiş ve bunlar birbirleriyle yan yana kullanılmaya başlamıştır. ‘Şehadet’ bunun en açık örneklerinden biridir: Türklerin kendi kültürlerinde vatan için canını vermek, bağımsızlık uğruna ölümüne savaşmak gibi değerler hâkim iken, İslam dininde Allah ve İslam dini uğruna canını verenlere cennetin vaat edilmesi ve onların birer ölü değil ‘şehit’ oldukları inancı ile birleşmiştir. Böylece bu inanç, savaş içerisinde olan Türklerin, hayatlarını kaybetme tehlikesini göze almaları noktasında bir motivasyon kaynağı haline gelmiştir. Gökalp (2007: 80) vatani mukaddes bir değer kılan şeyin, işte bu uğruna can verişler olduğunu belirtir ve bunun gücünü millet ile ümmetten aldığını söyler. Türkoğlu (2005: 75-79) da benzer şekilde, İslam’ın ‘vatan sevgisi imandandır’ düsturuna sahip olduğunu ve milletleşme ile ümmet kavramları arasında psikolojik bir yarıma veya zıtlışmanın mevcut olmadığını ifade eder. Bununla birlikte, ümmet duygusu da dâhil, bütün güçlü kültür kaynaklarının kullanımıyla birlikte milliyetçiliğin yükseleceğine işaret eder.

Türkler tarih boyunca devlet kurma ve onu idare etme hususunda son derece başarılı olarak nitelendirilebilecek bir devamlılık sağlamışlardır. Şüphesiz bu başarının en önemli nedenlerinden biri, yönetilenlerin yönetim sistemine ve yönetenlere duydukları saygı, benimseme ve sadakatten kaynaklanmaktadır. Bu durumun kendiliğinden ortaya çıkması elbette mümkün değildir. Yönetilenlerin devlet sistemine ve yöneticilere karşı bakışının belirlenmesi, onlara yüklenen değerlerle doğrudan alakalıdır. Burada yine dinî bir kavram ile millî bir bakışın bütünleşmesi söz konusu olur: Kutsallık. Türklerde devlet kutsaldır. Devletin bekası için her birey -canı pahasına da olsa- elinden geleni yapmalıdır. Devlet kavramıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili, çeşitli değerler atfedilen diğer kavramları da şu şekilde sıralamak mümkündür: Millet, halk, toprak, vatan, memleket, direniş, savaş, mücadele, müdafaa, ordu, asker, istikrar, destan, onur, gurur, kahraman vb. Vatan ve milletin bütünlüğü ve yönetim şekline bağlı olarak değer taşıyan kavramlardan bazıları ise, cumhuriyet, bağımsızlık, hürriyet ve demokrasidir.

2.2.2. Sembolik olarak ifade edilen değerler

Milliyetçilik bir siyasî doktrin ve siyasî üslup olmaktan ziyade, tınısını yer küreye yaymış bir kültür -bir ideoloji, dil, mitoloji, sembolizm ve bilinç- biçimidir (Smith, 2010: 147). Buradan hareketle ifade edilebilir ki, bağımsızlığına kavuşan bir devletin ilk iş olarak millî birliği ve bağımsızlığı temsil eden bir bayrak dikmesi, millî marş oluşturması, kendi parasını basması ve kullanması gibi bir dizi sembolik unsurlara yönelmesi, bu unsurların temsil özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü insanlar için bir bayrak, yalnızca üzerinde renkler ve şekiller bulunan bir kumaştan ibaret değildir. Ona millî anlamlar yüklenir. Bayrağın kendisinin tek başına varlığı kadar, onun nerede ve nasıl kullanıldığı da çeşitli anlamlar taşır. Bu, bayrağın sembolik bir öge olmasından ileri gelmektedir.

Milliyetçiliğin sembolik değerleri arasında yer alan diğer unsurlardan biri de özel günlerdir. Millî bayramlar bunların başında yer alır. Her yıl “coşkuyla” kutlanan kurtuluş ve kuruluş yıldönümleri ile önemli zaferlerin ilk adımı niteliğindeki olayların anma etkinlikleri, sembolik değerler

Can Maraşlı, M. (2018). 15 Temmuz filmlerinde milliyetçiliğin sunumu: “Cumhurbaşkanlığı 15 Temmuz Belgesi” örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(3), 514-529.

içeren ve tekrar edilmek suretiyle millî bütünlüğün pekiştirilmesini sağlayan seremonilerdir. Kendine özgü kuralları olan ve her yıl tekrarlanan bu ritüeller, milletin kendi varlığını kutlamasını, hatta yüceltmesini sağlar. Devlet bu süreçte içinde yaşanan coğrafyayı da ihmal etmez. Bir dizi anıtla heykelle, mekân da ‘millileştirilir’ ve bu mekânlar ritüellere ev sahipliği yapar, hatta bir süre sonra “vatandaşların” milleti anabilecekleri ‘tapınaklara’ dönüşür (Aktaran Güntekin, 2006: 111).

Diğer bir sembolik değer ise, liderdir. Özellikle devletin kurucu statüsündeki liderlerin fotoğraflarının sıklıkla kullanılması vatanın kimler tarafından kurulduğunun göstericisi; aynı zamanda o liderin söylemlerinin de hatırlatıcısıdır. Mustafa Kemal Atatürk’ün fotoğrafları ve heykelleri ülkenin dört bir köşesinde resmî kurumlarda ve kent meydanlarında bulunmaktadır. Bu fotoğraflar ve heykeller, Türkiye Cumhuriyeti’nin Kurucu Cumhurbaşkanı’na gösterdiği kadar, bu ülkenin hangi şartlarda, kimler tarafından kurulduğunu hatırlatmakta; O’nun ilke ve inkılaplarına işaret etmekte ve söylemlerini düşündürmektedir. Elbette her sembol herkes için aynı bağlamda ve yoğunlukta hatırlatıcı olmayabilir. Ancak, sembollerin sık kullanımı, kanıksatıcı etkiyle beraber, benimsetici nitelik de taşımaktadır.

Dinî semboller de oldukça yaygın kullanılan ve her biri kendi içinde kuvvetli anlamlar taşıyan sembollerdir. İslamiyet’i benimsemiş olan birçok Türk dünyası ülkesinin, başta bayrakları olmak üzere sembolik nitelikli göstergelerinde ‘hilal’ kullanıyor olmaları buna örnek olarak gösterilebilir.

Milliyetçilik ideolojisinde kullanılan hem kavramsal hem de sembolik değerlerin sayısı çoğaltılabileceği gibi, onlara yüklenen anlamlar ve insanlar üzerinde etkisinin yoğunluğu kişiden kişiye göre değişebilmektedir. Yine de bu değerlerin milletin geneli için ortak anlamlar ifade ettiği söylenebilir.

2.3. İdeolojilerin kavramsal ve sembolik olarak filmlerde sunumu

Devletler, siyasî otoritenin ve sosyal bütünlüğün devamlılığını sağlamak için çeşitli stratejiler geliştirirler ve bu stratejileri hem kendi vatandaşlarına hem de dış devletlere yönelik olarak farklı şekillerde uygularlar. Buradaki temel amaç, devletin ideolojisinin benimsenmesi ve karşıt düşünce ve eylemlerin bertaraf edilmesidir. Althusser (2017: 49-55), devletin bu amaç için kullandığı araçları okul, din kurumu, hukuk sistemi, sendikalar ve medya olarak sıralar ve bunlar için ‘Devletin İdeolojik Aygıtları’ ifadesini kullanır. Bu aygıtlar her ne kadar devletin doğrudan müdahalesinden bağımsız bir konuma sahip gibi görünseler de, aslında devletin değerlerini aktarma, onun iktidarını pekiştirme ve böylelikle de mevcut düzeni korumaya yönelik bir niteliktedirler. Bu ideolojik aygıtların en önemlilerinden biri, şüphesiz, medyadır. Medya (gazete, dergi, radyo, televizyon, internet, sinema vb.) insanları etkileme ve yönlendirme özelliği sebebiyle, geniş kitleleri kısa sürede ve kolay bir şekilde aynı duygu ve düşünce içerisine sokabilmektedir. Bu nedendir ki, devletlerin çok sık kullandıkları etkili ve vazgeçilmez araçlarından birer medya olan filmler de, aynı şekilde bu amaçla sıklıkla kullanılırlar.

Milliyetçilik ideolojisi taşıyan bir devlet, vatandaşlarını millî birliğe ve bütünlüğe yönlendirmek, bunun için bir tehdit potansiyeli taşıyan iç ve dış unsurlara karşı yekvücut olma yönünde kanaat oluşturmak fikrini filmler aracılığıyla işlerken, millî bir kenetlenişe zemin hazırlayacak ortak değer unsurlarını kavramsal ve sembolik olarak sıklıkla gösterir ve vurgular. Vurgulanmak istenen doğrultusunda hedef kitlenin hem duygularına hem de aklına hitap etmek suretiyle retorikten faydalanılır. Türkiye’de bu doğrultuda yapılan filmlere bakıldığında genellikle şu ön plana

çıkartışların yapıldığı görülür: Kahramanlık, yiğitlik, cesurluk vurguları; soya dayalı köken vurguları; olumlu nitelikteki tarihsel kişilikler referans gösterilerek “bu millet kimlerin neslinden geliyor, kimlerin torunları” hatırlatmalarının yapılması, “bu millet ne zorlukların üstesinden geldi” gibi motivasyon cümlelerinin kullanılması vb. Filmlerde bu tür sözlü ve kavramsal kullanımların yanı sıra, sembolik değer taşıyan öğelere de oldukça yer verilir. Bağımsızlığın simgesi olan bayrak, millî sınırların vurgulandığı ülke haritası; tarihsel vurgu amacıyla Osmanlı İmparatorluğu’nun ve/veya daha eski devletlerin hatırlatıcısı görseller; Cumhuriyet’in kurulduğu döneme vurgu yapmak amacıyla Atatürk’e ve millî mücadeleye dair fotoğraflar, anıtlar; bugünün yönetimine dair cumhurbaşkanlığı forsu, meclis binası vb. görseller; askerî gücün sembolü haline gelen Türk yıldızlarının gösteri görüntüleri; din merkezli bütünlük vurgusu için Kur’an-ı Kerim, Kâbe, hilâl vb. değerlerin sembolleri ile ‘millet’ vurgusu için elinde Türk bayrağı bulunan coşkulu kalabalıklar gibi daha çokça sıralanabilecek görseller, filmlerde sıklıkla kullanılanlar arasındadır.

2.3.1. Milliyetçilik ideolojisi ve 15 Temmuz filmleri

Tarihinde birçok kez askerî darbeye maruz kalmış Türkiye Cumhuriyeti, son olarak 15 Temmuz 2016’da bir darbe girişimi ile karşı karşıya gelmiştir. Tam anlamıyla bir askerî darbe girişimi denilemeyecek olan bu ‘kalkışma’, Türk Silahlı Kuvvetleri içerisindeki Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensubu bir grup subay tarafından, TSK’ya ait teçhizat ve olanaklar kullanılarak başlatılmış ve 22 saat içerisinde devletin kolluk kuvvetleri tarafından, çok sayıda vatandaşın da aktif katılımıyla kontrol altına alınmak suretiyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

249 kişinin hayatını kaybettiği ve 2 bini aşkın kişinin yaralandığı 15 Temmuz darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, başta Cumhurbaşkanlığı olmak üzere tüm devlet kurumları ve çok sayıda sivil toplum örgütlenmesi tarafından 15 Temmuz ile ilgili kınama mesajları yayınlanmış, eylemler ve anma programları düzenlenmiştir. Özellikle vatandaşların kalkışma gecesi sokaklara çıkarak darbeci askerlere karşı direniş göstermesinin, darbenin başarısız oluşunda önemli bir role sahip olduğunun altı çizilmiştir. Yapılan çok sayıda film ve gösteriler ile televizyon programlarında, 15 Temmuz gecesi Türk milletinin, vatanını hainlerden korumak için nasıl canı pahasına duruş sergilediği ve büyük kahramanlık gösterdiğine dikkat çekilmiştir. Şehit olan kişilerin, şehadete yürürken bir manevi hava içerisine büründüklerine yer verilmiştir. Milliyetçi ideolojiye göre siyasetçisinden bürokratına, akademisyeninden gazetecisine, öğrencisinden işçisine, ev hanımından emeklisine kadar her vatandaşa düşen ‘kutsal görev’ millî birlik ve bütünlüğün sağlanması hususunda ellerinden geleni yapmaları gerekmektedir. Bu noktada ‘lider’ unsuru da son derece önemli ve belirleyicidir. Keza, bu darbe girişimine insanların sokaklara ve stratejik konumdaki yerlere giderek karşı koymalarındaki motivasyonları da, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın çağrısı üzerine gerçekleşmiştir. Bu nedenledir ki, daha sonra yapılan ve 15 Temmuz’u anlatan neredeyse tüm belgesel filmlerde ve televizyon programlarında, Cumhurbaşkanı’nın gazeteci Hande Fırat ile *face-time* aracılığıyla yaptığı CNN Türk’teki canlı yayının görüntülerine yer verilmiştir. Cumhurbaşkanı, “*Halkın gücünün üstünde bir güç ben tanımadım bugüne kadar*” diyerek insanları darbe girişimine karşı koymaya davet etmiştir.

3. Yöntem

Bu çalışmada, 15 Temmuz darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından hazırlanan 15 Temmuz filmlerinde milliyetçi ideolojinin nasıl sunulduğunu görmek amaçlanmıştır. İçerik çözümlemesi yöntemiyle ele alınan çalışmanın araştırma sorusu “15 Temmuz filmlerinde milliyetçilik öğeleri nasıl işlenmiştir?” şeklinde oluşturulmuştur.

Can Maraşlı, M. (2018). 15 Temmuz filmlerinde milliyetçiliğin sunumu: “Cumhurbaşkanlığı 15 Temmuz Belgeseli” örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(3), 514-529.

3.1. Evren ve örneklem

Çalışmanın evreninde yer alan filmler, 15 Temmuz’un ardından darbe girişiminin neden ve nasıl olduğu ile nasıl etkisiz hale getirildiğini anlatma amaçlı hazırlanan belgesel niteliğindeki filmlerdir.

Çalışmanın örnekleminin seçilmesi hususunda evrenin genişliği göz önünde bulundurularak, evrendeki tüm filmler bu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çünkü, başta medya kuruluşları olmak üzere, çok sayıda kurum ve kuruluş, 15 Temmuz gecesini ve ardından yaşananları anlatmak üzere filmler hazırlamış ve kanallarında, programlarında ya da internet sitelerinde yer vermişlerdir. Bu nedenle, örneklem olarak alınan film Cumhurbaşkanlığınca hazırlanan ve Cumhurbaşkanlığının web sitesine yayınlanan ‘15 Temmuz Belgeseli’* olmuştur. Bu filmin seçilmesi hususunda birkaç neden ön plana çıkmaktadır: Bunlardan ilki, 15 Temmuz kalkışması gibi mevcut devlet otoritesini yıkıp, devletin tüm temsilcilerini derdest ederek yerine kendi örgüt üyelerini getirmek suretiyle yeni bir yönetim oluşturmayı amaçlayan bir kalkışmanın, devletin en tepesindeki kurum olan Cumhurbaşkanlığı tarafından nasıl değerlendirildiğini görmektir. 15 Temmuz’un faili olan FETÖ, terör örgütü ilan edilmeden önce hukuken ve politik söylemde ‘Paralel Devlet Yapılanması’ olarak adlandırılmaktaydı. Oysa milliyetçi ideolojide devletin içinde veya yanında ikinci bir devletin varlığı söz konusu değildir. Bir başka ifadeyle “ideolojik milliyetçilik için devlet ve ulus kutsaldır ve tartışılmaz. Bundan dolayı da, böyle bir milliyetçilik son derece muhafazakârdır. Çünkü böyle bir milliyetçilikte, bağlı olunanı koruma bilinci yoğun bir şekilde yaşanır” (Gündoğan, y.t.y.: 2). Buradan hareketle, 15 Temmuz’un başarısı en çok ulusa/millile mal edildiğine göre, milletin devleti koruma ve kollama algısının nasıl değerlendirildiğini ve ayakta tutulduğunu, devletin en üst mercii olan Cumhurbaşkanlığı makamının gözüyle görmek ve bu makam tarafından milliyetçi ideolojinin 15 Temmuz üzerinden nasıl yeniden üretildiği ve sunulduğu önem arz etmektedir. Söz konusu örneklemin diğer bir seçilme nedeni ise, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın -yukarıda da belirtildiği üzere- 15 Temmuz gecesi üstlendiği harekete geçirici lider statüsünden kaynaklanmaktadır.

Tablo 1. Filmin görsel ve sözlü anlatım ile yazılı anlatımının toplam süredeki dağılımı

	Toplam	Görsel/Sözlü Anlatım	Akan Yazı/Jenerik
Süre	27 dk 2 sn	23 dk 4sn	3 dk 58 sn
%		85,33	14,67

Toplamda 27 dakika 2 saniye uzunluğunda olan filmin, içerik çözümleme türlerinden hem alan çözümlemesi hem de mesaj çözümlemesi yapılmıştır. Buna göre, çalışmanın esas konusunu oluşturan, örneklemdaki filmde milliyetçiliğin sunumu olması nedeniyle, filmin içerik analizi yöntemiyle çözümlenmesinde şöyle bir yol izlenmiştir: Milliyetçiliğin sembolik değerleri incelenirken alan çözümlemesi (söz konusu görsele kaç saniye yer verildiği), kavramsal değerleri incelenirken de mesaj çözümlemesi (milliyetçiliğe işaret eden kavramlar ve bunların kaç kez kullanıldığı) yapılmıştır.

3.2. Çözümleme birimleri, kategoriler ve bulgular

Cumhurbaşkanlığı’nın ‘15 Temmuz Belgeseli’nde milliyetçilik değerlerinden sembolik özellikte olanlarına ‘görsel öğeler’ başlığı altında yer verilmiş ve bu öğeler 10 birim halinde incelenmiştir (Tablo 2).

* Belgesel Film için bkz. <https://www.tccb.gov.tr/faaliyetler/15temmuz/> Erişim Tarihi: 16.12.2017.

Tablo 2. Milliyetçiliğin sembolik değer taşıyan görsel öğeler

	Görsel öğeler	Süre (sn)
	Bayrak	774
	Birlik, protesto	276
	Bombalama, patlama, kaos	388
	Lider (Cumhurbaşkanı-Başbakan)	222
	Meclis	23
	Şehit yakınları, gaziler	117
	Selâ sesleri, cami, Kur'an-ı Kerim	52
	Şehit fotoğrafları	143(28 kişi)
	Cenaze törenleri	82
	Güçlü ülke göstergeleri	117
	Toplam	2194

Görsel kategorilerin ölçütleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Bayrak sembolünün kullanımı incelenirken, görüntüde en az bir bayrağın olmasına dikkat edilmiştir.
- ‘Birlik ve protesto’ biriminde, özellikle 15 Temmuz’un hemen ardından Türkiye’nin çok sayıda şehrinde yapılan darbe karşıtı protestolara ve millî birlik yürüyüşlerindeki görüntüler dikkate alınmıştır.
- ‘Bombalama, patlama, kaos’ birimi için, 15 Temmuz gecesi darbeci askerlerin savaş uçaklarıyla insanların üzerine bomba atmaları, silah doğrultmaları, tanklarla şehirlerin meydanlarında dolaşmaları, vatandaşların tanklara müdahale etmeleri, yerde kanlar içinde yatan yaralıları ile bağışan ve kaçışan insanların görüntüleri dikkate alınmıştır.
- ‘Lider’ biriminde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Başbakan Binali Yıldırım’ın sesine ve/veya görüntüsüne yer verilen kısımlar dikkate alınmıştır.
- ‘Meclis’ birimi için, millî semboller arasında önemli bir konuma sahip bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin, filmde yer verilen görüntüleri dikkate alınmıştır.
- ‘Şehit yakınları ve gaziler’ birimi için, kalkışma gecesindeki anlarına yer verilen gaziler ile o gece yakınlarını kaybetmiş kişilerin duygularını anlattıkları görüntüler dikkate alınmıştır.
- ‘Selâ sesleri, cami, Kur’an-ı Kerim’ biriminde, milliyetçiliğin dinî temelli motivasyonunu görmek amacıyla, cami ve Kur’an-ı Kerim görüntülerine ne kadar yer verildiği hesaplanmıştır. Ayrıca 15 Temmuz gecesi, bir karşı duruş politikası olarak ülkedeki tüm camilerde selâların okunması emrinin verilmiş olması, selâlara farklı sembolik anlamlar da kattığından, filmde buna ne kadar yer verildiği dikkate değer görülmüştür.
- ‘Şehit fotoğrafları’ biriminde, 249 şehidin görüntüsüne yer verilmemiş olsa da, temsilen 28 şehidin fotoğrafına yer verildiği tespit edilmiş ve bunların ne kadar süreyle görüntüde kaldığına bakılmıştır.
- ‘Cenaze törenleri’ biriminde, 15 Temmuz şehitlerinin filmde yer verilen cenaze töreni görüntüleri dikkate alınmıştır.
- ‘Güçlü ülke göstergeleri’ birimi için, filmin ilk 2 dakikasında yer verilen ve ülkenin hem kendi tarihine kıyasla hem de diğer ülkeler arasında sağlık, eğitim ve ekonomi alanlarında

Can Maraşlı, M. (2018). 15 Temmuz filmlerinde milliyetçiliğin sunumu: “Cumhurbaşkanlığı 15 Temmuz Belgeseli” örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(3), 514-529.

nasıl bir ilerleme gösterdiğinin anlatıldığı ve bunun için son teknoloji ile donatılmış deniz, kara ve hava yollarının, fabrikaların, uydu sistemlerinin vb. görüntüleri dikkate alınmıştır.

Alan çözümlemesi yapılırken, görsel öğeler kategorisi içindeki birimlerin birbirleriyle kesiştiği yerler olması ile birlikte, kesişme içeren görüntü her kategoriye ayrı ayrı dâhil edilmiştir. Örneğin, 20 saniyelik bir görüntü içerisinde cumhurbaşkanının bir cenaze töreninde yaptığı konuşmaya yer veriliyor ve törende bayrak görüntüleri de yer alıyor ise, bu görüntü hem bayrak, hem cenaze töreni hem de lider birimine eklenmiştir.

Milliyetçiliğin sembolik değerlerini içeren görüntüler değerlendirildiğinde, bu ideolojinin en belirgin göstergelerinden olan bayrağın, filmde en uzun süreyle kullanılan görsel olduğu görülmektedir.

15 Temmuz’un kanlı bir darbe girişimi oluşu ve vatandaşların vergileriyle alınan silahların darbeci askerler tarafından yine vatandaşın kendisine yöneltilmiş olması, milliyetçi ideolojinin tamamen zıttı bir tablo çizmektedir. Bu durum karşısında Hükümet ve Cumhurbaşkanlığı tarafından 15 Temmuz ile ilgili olarak “Unutmayacağız, unutturmayacağız!” şeklinde sloganlar geliştirilmiştir. Bu slogan, o gece yaşanan olayları Türk milletinin belleğinden silmemek ve darbecilerin hainliklerini hafızalarda canlı tutmak amacı gütmektedir. Bu nedenle, 15 Temmuz Belgeseli’nde, o gece yaşanmış olan yoğun bombalama, patlama ve kaos görüntülerine en uzun ikinci süre olacak şekilde yer verilmiştir.

Darbe girişiminin darbeciler aleyhinde sonuçlanmasında en büyük etkenin ‘milletin direnişi’ ve ‘darbecilere geçit vermeyişi’ olarak değerlendirilmesiyle örtüşür şekilde, bu filmde en uzun süreyle yer ayrılan görüntülerin üçüncü sırasında, Türk milletinin coşku ve kararlılıkla millî birlik gösterileri yaptıkları görüntüler yer almıştır.

Tablo 3. Kavramsal öğelerin incelendiği ‘içerik sesi’nin ve ‘alt ses’in oranları

	Sözcük/İfade Sayısı	% (Yüzde)
İçerik sesi	480	29,65
Alt ses	1139	70,35
Toplam	1619	100

Filmde kavramsal değerlerin incelendiği kategoriye ikiye ayırmak mümkündür. Buna göre, kavramsal değer taşıyan birimlerin oluşturulduğu kaynaklardan biri, filmdeki doğal görüntü içerisinde yer alan konuşma vb. ses, bir başka ifadeyle içerik sesidir; diğeri ise filmin anlatıcısının sesi olan alt sestir (Tablo 3). Yapılan deşifre sonucunda tespit edilen 1619 sözcük içinden, milliyetçiliğin sunulmuş biçimi hakkında ipuçları verecek olan 57 kavram ile kavramsal değer taşıyan birimler oluşturulmuştur.

Filmde yer alan ve milliyetçilik değerlerini ifade eden bu 57 kavram, üç farklı kategoride incelenmiştir. Bunlardan ilki, ‘olumlu ve genel’, ikincisi ‘olumsuz’, üçüncüsü ise, ‘dinî kaynaklı’ şeklinde belirlenmiştir.

Kavramsal öğelerin incelendiği ‘olumlu ve genel’ kategorisi 42 birimden oluşmaktadır (Tablo 4). Bu kategoride kullanım sıklığı dikkate alındığında, ön plana çıkan birimin 26 kez kullanılan ‘millet’ olduğu görülmektedir. Onun ardından ise, filmde 15 defa kullanılmış olan ‘vatan’ kavramı gelmektedir. Bu da çalışmanın ilk bölümünde belirtildiği üzere, milliyetçilik ideolojisindeki

Can Maraşlı, M. (2018). Presentation of nationalism in July 15th Films: Example of “July 15th Documentary of Presidency”. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(3), 514-529.

en temel unsurların millet ve milletin birlikte yaşadığı toprak parçası olmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Tablo 4. Milliyetçiliğin kavramsal değer taşıyan sözlü kategorileri: “Olumlu ve Genel”

Kavramsal ögeler	Sözlü kullanım
Olumlu ve genel	Kullanım sıklığı (Sayı)
Asker	10
Bağımsızlık	4
Birlik	2
Bütünlük	1
Cesaret/cesur	2
Cumhuriyet	4
Demokrasi	9
Destan	4
Devlet	2
Direnış/direnme	2
Diriliş	2
Feda	3
Fetih/fatih	2
Gazi	1
Gurur	3
Halk	8
Hilal	1
Hürriyet	1
İstikrar	2
Kahraman	4
Kan/can	5
Kardeş	6
Komutan	1
Memleket	1
Millet	26
Millî irade/îrade	6
Mücadele	6
Müdafaa	4
Nesil	1
Onur	1
Ordu	1
Özgürlük	1
Sancak	1
Savaş	2
Tarih	6
Toprak	4
Türk	7
Türkiye/Türkiye Cumhuriyeti	9
Ülke	8
Vatan	15
Vatandaş	3
Zafer	1
Toplam: 42 Sözcük/İfade	Toplam: 183 defa kullanım

Tablo 5. Milliyetçiliğin kavramsal değer taşıyan sözlü kategorileri: “Olumsuz”

Olumsuz	Kullanım Sıklığı (Sayı)
Darbe	10
Düşman	5
Hain	13
İhanet	2
İşgal	1
Tehdit	1
Terör	1
Terörist	1
Vesayet	1
Toplam: 9 Sözcük/İfade	Toplam: 35 defa kullanım

15 Temmuz’da yaşananın bir darbe girişimi olması ve girişimin faillerinin Türk Silahlı Kuvvetleri içerisindeki subaylar oluşu, bu kişilerin ‘hain’ olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle ‘olumsuz’ kategorisine bakıldığında (Tablo 5) en sık kullanılan birimin 13 kez tekrarlanmak suretiyle ‘hain’ olduğu görülmektedir. Filmde, söz konusu gecede olayın anlatımı gerçekleştirildiğinden ‘darbe’ kelimesinin kullanımına da sıklıkla (10 defa) yer verilmiştir.

Tablo 6. Milliyetçiliğin kavramsal değer taşıyan sözlü kategorileri: “Dinî kaynaklı”

Dinî Kaynaklı	Kullanım Sıklığı (Sayı)
İman	4
Selâ	2
Şehit	7
Şehadet	1
Tekbir	1
Ümmet	1
Toplam: 6 Sözcük/İfade	Toplam: 16 defa kullanım

Yukarıda da belirtildiği gibi Türk milletinin milliyetçilik ideolojisini İslam dininden keskin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Bu nedenledir ki, millî değerler ile dinî değerler son derece iç içedir. Bu çalışmada da görüldüğü üzere, milliyetçilik sunumu sırasında vatani ve dini uğruna canlarını feda eden insanların ulaştıklarına inanılan ‘şehitlik mertebesi’ için yapılan vurgular oldukça fazladır (Tablo 6).

4. Sonuç

Bu çalışmada 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe girişiminin ardından hazırlanan filmlerde ön plana çıkarılan milliyetçilik öğelerini tespit etmek ve bunların hangi sıklıkta ve nasıl kullanıldığını görmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ‘Cumhurbaşkanlığı 15 Temmuz Belgeseli’ ele alınmış ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Buna göre, belgesel niteliğindeki bu filmde hem görsel olarak sunulanlardan hem de alt sesin söylemlerinden milliyetçiliğe işaret eden değerlere sıklıkla başvurulduğu görülmüştür. Buna göre, milliyetçiliğin en temel göstergelerinden biri -belki de birincisi- olan bayrak sembolü filmin genel motifini oluşturmaktadır. Silahlı bir darbe girişiminin konu edilmesi hasebiyle bombalama, patlama ve kaos görüntülerine oldukça yer verilmektedir. Buna karşın, birlik ve beraberlik vurgularının yapıldığı miting ve protesto görüntüleri de filmde geniş yer tutmaktadır. Ayrıca milliyetçilik ideolojisinin önemli bir parçası olan ‘lider’in karşılığı olarak, 15 Temmuz’un harekete geçirici ve yönlendirici kişisi olarak Cumhurbaşkanı’na ve Onunla birlikte Başbakan’ın görüntülerine yer verilmektedir.

Can Maraşlı, M. (2018). Presentation of nationalism in July 15th Films: Example of “July 15th Documentary of Presidency”. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(3), 514-529.

Belgesel filmin alt sesini oluşturan metin dikkate alındığında, milliyetçiliğin sunumunun, bu ideoloji için kavramsal değer taşıyan ifadelerde de yapıldığı görülmektedir. Millet, vatan, asker, halk, demokrasi vb. kavramlar başta olmak üzere birçok ‘olumlu ve genel’ kavram ile hain, düşman, darbe, ihanet gibi ‘olumsuz’u işaret eden kavramlara yer verilmektedir. Milliyetçilik değerlerinin dinî değerlerle birçok noktada birleşmesinin bir örneği olarak, bu belgesel filmde iman, şehit, şehadet gibi kavramlara ve selâ seslerine yer verildiği gösterilebilir.

Özetle ifade edilebilir ki, Cumhurbaşkanlığı 15 Temmuz Belgesi’nde “demokrasiye vurulmaya çalışılan darbe” şeklinde ifade edilen söz konusu kalkışmanın bastırılmasında, sokağa dökülen ve tanklar karşısında korkusuzca duran milletin en az kolluk kuvvetleri kadar aktif rol üstlenmek suretiyle vatanlarına, hürriyetlerine ve millî iradeye sahip çıktıklarının altı çizilmektedir. Buna göre, milliyetçi ideolojide önemli yere sahip olan liderin yönlendirmesiyle sokağa çıkan halk, direniş göstermiş ve kahramanlık örneği sergileyerek istikrar istediklerini göstermiştir. Tüm bu görüntüler göstermektedir ki, 15 Temmuz kalkışması ve ardından hazırlanan filmlerle birlikte milliyetçi söylem öne çıkarılmakta ve milliyetçi ideoloji yeniden üretilmektedir.

Kaynakça

- Althusser, L. (2017). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İstanbul: İthaki Yay.
- Aydos, S. (2010). *Anadolu’dan Geldik*. Ankara: Kilit Yay.
- Aydın, F. (yty). “Atatürk ve Milliyetçilik” <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-42/ataturk-ve-milliyetcilik> Erişim Tarihi: 03.01.2018
- Başgil, A. F. (1943). “Türk Milliyetçiliği-Doğuşu-Manası-Gayesi ve Vasıflan” İkinci Türk Tarih Kongresi 1937. İstanbul.
- Billig, M. (2002). *Banal Milliyetçilik*. (Çev. Şişkolar, C.). İstanbul: Gelenek Yay.
- Calhoun, C. (2007). *Milliyetçilik*. (Çev. Sütçüoğlu, B.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Cumhurbaşkanlığı “15 Temmuz Belgesi”. <https://www.tccb.gov.tr/faaliyetler/15temmuz/> Erişim Tarihi: 16.12.2017
- Çoğal, N. (2016). “Prof. Dr. Erol Güngör’de Milliyetçilik”. <https://www.turkocaklari.org.tr/yazar/nejat-co-gal/erol-gungor-un-milliyetcilik-anlayisi-6611> Erişim Tarihi: 01.01.2018
- Gökarp, Z. (2007). *Kitaplar 1*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Gündoğan, A. O. (yty). “Devlet ve Milliyetçilik”. <http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Devlet-ve-Milliyetcilik.pdf?i=1> Erişim Tarihi: 06.01.2018
- Güntekin, Z. (2006). “Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Mafya Dizileri: Kurtlar Vadisi Örneği”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- İnan, A. (2010). *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*. İstanbul.
- Karpat, K. H. (2009). *Osmanlıdan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*. (2. Baskı) İstanbul: Timaş Yay.
- Smith, A. (2010). *Milli Kimlik*. Çev. Şener, B. S. İstanbul: İletişim Yay.
- Tural, S. K. (2015). *Yüzyıla Damgasını Vuran Önder Atatürk*. Ankara: Akçağ Yay.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yay.
- Türkdoğan, O. (2005). *Türk Ulus-Devlet Kimliği*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

Presentation of nationalism in July 15th Films: Example of “July 15th Documentary of Presidency”

Merve Can Maraşlı

Submission Date: 24 / 05 / 2018

Accepted Date: 01 / 07 / 2018

Extended abstract in English

The emergence of an understanding of nationalism based on a common language, history, feelings, traditions, customs and geography in its essence, as a current and ideology in the present sense, coincides with the end of the 18th century. In Turks, it is possible to say that the concept of nation and the tendency of nationalism have existed since ancient times, but the beginning of unification around 'Turkish nationalist ideology' has become intense at the beginning of 20th century. It is clear that racism will not be included in the understanding that nationalism is regarded as a 'cultural movement'. Therefore, nationalism based on common living and culture based on the bond of citizenship -not the race- has become an ideology that states use for unifying and integrating society. Indeed, the establishment of the Republic of Turkey was realized as a result of such an idea. One of the last examples of the movement of the Turkish nation in unity and integrity around various nationalist documents is the July 15th coup d'etat attempt. On July 15, 2016, a coup attempt was initiated by the Fethullahçı Terrorist Organization (FETO / PDY) and this attempt was suppressed with the great influence of the people on the streets.

In this study, it was aimed to see how and in what way nationalist elements were used in the July 15th films prepared to emphasize the democratic system and the unity and integrity of the country after the failure of the coup attempt. As a sample, 'July 15th Documentary of Presidency' was handled and this documentary film was analyzed by content analysis method. It has been revealed how both the visual and audiovisual elements that make up the film overlap with the emphasis of nationalism and how it reproduces it.

At the first stage of the work, the process of preparing for the emergence of nationalism and its gathering around as an ideology in the present sense has been mentioned. Afterwards, evaluations were made based on the views of the people who were recognized as pioneers for the ideology of nationalism. Then, the values that have important meanings in the ideology of nationalism were put forward, and the way in which these values were processed in the July 15th presidential document, which is the sample of the study, was examined.

According to this, it is possible to examine the values of nationalism in two categories: The first is conceptually expressed values, and the second is symbolically expressed values.

Concepts such as the homeland, the integrity of the nation, the republic, independence, liberty and democracy depending on the administration style are included in the values expressed conceptually. In addition to national values, religious values are important aspects of nationalism. The role that religion plays in the order of daily life is quite overwhelming in the lives of Turks and other nations belonging to other religions. Following the Turks' adoption of Islam, Turkish national values united with Islamic values and began to be used together. For example, 'martyrdom' is one of the concepts which express both religious and national meaning.

It is possible to list the first things that come to mind first from the conceptually expressed values: State, nation, people, land, homeland, country, resistance, war, struggle, defense, army, soldier, stability, epic, honor, pride, hero etc. In addition, Turk, Turkey, Republic of Turkey and also far beyond just being a word meaning and context as it includes are those statements attributed great value.

To see the values symbolically expressed, it would be enlightening to look at the first works of a state that has achieved independence: to flag, to create a national anthem, coin money... The reason for their orientation to a number of such symbolic elements comes from the representational characteristics of these elements. For example, a flag for people, not just a piece of cloth / fabric with colors and shapes on it. It has deep implications. Another symbolic value is the leader. In particular, the use of the photographs of leaders in the founding state of the state in all public spaces, the indication of who was founded by the country; it is also a reminder of those leaders' discourses.

Following these determinations, it is seen that all the conceptual and symbolic values mentioned above regarding the ideology of nationalism are seen in the film when the 'President 15th of July' document is examined. This documentary film, which is analyzed by content analysis method, is 27 minutes in total. This includes 23 minutes of visual and voice / verbal expression, and consists of 4 minutes of flowing text. While analyzing the symbolic values of nationalism, field analysis was done; while analyzing conceptual values, message analysis was done.

According to this, the symbolic value visuals of nationalism (flag, union protests, bombings, explosions, chaos, leaders, councilors, relatives of martyrs, veterans, mosques, the Qur'an, the martyrs, funeral, strong indicator of Turkey) are included for a total of 2194 seconds.

The verbal categories of conceptual value of nationalism are formed in two forms as 'Positive and General' and 'Negative'. 'Positive and General' category of the concepts within 42 units (most commonly used ones nation, patriotism, military, democracy, Turkey, country, folk, Turkey, history, sister) was determined using a total of 183 times. In the 'Negative' category, 9 concepts (most commonly used treason, coup, enemy) were used 35 times in total. Those which were 'religious' from the verbal categorical values of nationalism were also examined in a separate table and it was found that 6 words of religious origin (most commonly used martyr, faith, selâ) were used 16 times in total.

It can be expressed with all these movements that nationalist discourse is brought to the fore along with the films prepared after July 15th, and nationalist ideology is reproduced.